

Istanbulská smlouva a trestní právo

Kulatý stůl PS PČR - 11.5. 2018

Vážené dámy, vážení pánové,

byl jsem požádán, abych v rámci dnešního setkání na téma Úmluvy Rady Evropy o prevenci a boji proti násilí na ženách a domácímu násilí (dále jen Istanbulská úmluva) pohovořil z perspektivy trestního práva. Právě oblasti trestního práva je v Úmluvě věnována velká pozornost a to od článku 33. do článku 58. Svým rozsahem odpovídá přibližně 1/3 všech ustanovení Úmluvy. Tedy nejedná se o okrajové téma, ale velmi zásadní a předmětem mého krátkého exposé je zamyšlení, zdali v těchto 25 článcích je něco nového pro náš trestní řád, s čím bychom si za současného stavu a platného práva nedokázali poradit.

Úmluva vymezuje oblasti závažných provinění proti chráněným společenským a individuálním zájmům. Například zavazuje signatáře, aby učinili nezbytná legislativní a jiná opatření, aby bylo klasifikováno jako trestné jednání spočívající v psychickém násilí, stalkingu – tzv. nebezpečné sledování, fyzické násilí, sexuální násilí včetně znásilnění nebo vynuceného sňatku.

O závažnosti a nebezpečnosti takových jednání není vůbec nutné diskutovat. Stejně tak je po mém soudu zcela nadbytečné zamýšlet se nad skutečností, zdali trestné jednání vymezené v Úmluvě je již potíráno v rámci současných norem trestního práva. Tedy zdali existuje v trestních normách díra, kterou Úmluva vyplní.

Úmluva sice přináší nové, specifické skutkové podstaty, například „Mrzačení ženského genitálu“ (čl. 38.), které zcela jistě v dnešní právní úpravě je možné podřadit pod skutkovou podstatu trestného činu těžkého ublížení na zdraví dle § 145 tr. z. Trestní zákoník v § 122 odst. 2, mimo jiné, definuje zmrzačení jako těžkou újmu na zdraví a i zde je proto možné označit návrh Úmluvy za zcela nadbytečný, když vytváří racionálně neodůvodnitelnou kazuistickou skutkovou podstatu na emočním základě.

V oblasti trestního práva hmotného jsou požadavky Úmluvy zcela nadbytečné, neboť kriminalizace všech forem násilí, tedy brachiálního, psychického, ekonomického i sociálního, je již v celém rozsahu zakotvena v současném trestním právu.

Plný soulad požadavků Úmluvy platí i pro trestní řízení týkající se předmětu Úmluvy. Ze své praxe mohu konstatovat, že policejní i justiční orgány jsou si vážnosti a specifik této problematiky vědomy, patří mezi hlavní priority a při jejich procesních řešeních nedochází k systémovým nedostatkům.

Důkazem, že je problematice domácího násilí a tedy i cílům Úmluvy věnována dostatečná pozornost je existence intervenčních center (§ 60a zákona č. 108/2006

Sb.), vládou založený Výbor pro prevenci domácího násilí a násilí na ženách, jakož i vládní Národní akční plán prevence domácího násilí a Nový akční plán.

Trestní právo v pojetí Úmluvy vnímám jako narušení současného spravedlivého právního systému, který není v současné době založen na selektivní spravedlnosti. Spravedlnost by měla být slepá a to včetně deklarované příslušnosti k pohlaví, nebo bezpohlavnosti.

Jako silně problematický vnímám požadavek uvedený v čl. 48 odst. 1 Úmluvy, který zakazuje alternativní řešení sporů, vč. mediace a smírného řízení. Tento požadavek je zcela v rozporu s moderními trendy restorativní funkce justice v našem civilizačním okruhu.

Restorativní justice je koncept trestního soudnictví, který se zaměřuje spíše na obnovení (anglicky restoration) poměrů než na represii. V tomto konceptu ustupuje zájem na potrestání pachatele do pozadí, naopak je upřednostňováno aktivní zapojení obětí trestných činů do řízení, jsou zdůrazňována jejich práva a pachatelům se usnadňuje rozhodnutí převzít odpovědnost za své činy, napravit škody a obětem dát satisfakci za způsobenou újmu. Jde o odchylný koncept od klasického konceptu trestající (retributivní) justice.

Úmluva zavazuje signatáře, že učiní opatření, které povedou k zákazu povinných postupů alternativního řešení sporů, včetně mediace a smírního řízení – tedy aplikuje a upřednostňuje retributivní, trestající justici. Jedná se o krok zpátky v celosvětovém trendu a upřímně se musím přiznat, že jsem předmětný článek musel číst několikrát, abych se ujistil, že skutečně se jedná právě o shora uvedený záměr primárně trestat a nikoliv upřednostňovat zájmy obětí trestných činů.

Jako obhájce, nebo zmocněnec poškozených jsem si vědom citlivosti a nutnosti velké empatie při řešení kauz spojených s domácím násilím. Právě tento článek zakazující dohodu, mediaci a smírné řešení, které ve výsledku může zmírnit dopady na oběti trestných činů, považuji za veliký paradox celé Úmluvy, pro kterou je trest hlavním a jediným možným výsledkem trestního řízení a stojí výš než zájem poškozených a obětí trestných činů.

Zastávám názor, že z hlediska trestního práva systém nic nedluží obětem trestných činů. Právo hmotné a procesní obsahuje dostatek instrumentů, aby byli pachatelé stíháni a oběti chráněny. Právní řád a nastavení systému umožňuje, aby probíhalo spravedlivé a řádné řízení.

Je možné se zabývat zdokonalováním pomoci obětem tr. činu v rámci celého veřejného sektoru a práva, vč. psychologických a sociálních poradenských služeb. V této oblasti však trestní právo není jedinou disciplínou, na kterou lze spoléhat při potírání všech forem násilí ve společnosti.

Při seznámení se s Istanbulskou úmluvou a jejími trestně právními ustanoveními, jsem byl až překvapen obsahem, který nepovažuji pro náš kulturní a právní prostor

kontinentální Evropy ničím obohacujícím. Abychom se mezinárodní úmluvou zavazovali potírat fyzické násilí, vč. mrzačení, nebo sexuální násilí je asi stejně potřebné, jako bychom měli přijímat opatření proti zrušení otroctví, nebo roboty. Vyspělost našeho právního a kulturního prostoru takovýchto samozřejmostí nepotřebuje a je spíše urážlivé, že by zde měla existovat společenská poptávka pro jejich projednávání či dokonce přijímání.

Z hlediska tr. práva nevidím legitimní důvod pro přijetí Istantbulske úmluvy a lze vznést řečnickou otázku, co je pravý důvod celé Istantbulske úmluvy? Víím, že důvody v oblasti nedostatečné právní úpravy to nejsou.

Děkuji za pozornost.

Poznámky:

K čl. 12 odst. 4 Znění požadavku implikuje presumpci škodlivého potenciálu až jednání mužů a chlapců ve vztahu k předmětu Úmluvy. Jde o důkaz explicitní, stereotypní genderové selektivnosti.

Trestní ustanovení v Úmluvě je jakýsi balast, fíkový list, který je štítem pro pravou podstatu Úmluvy – prosazení a právní ukotvení genderové ideologie.

V tomto případě platí zásada teorie práva, která říká, že je třeba posuzovat smlouvu podle jejího obsahu, nikoliv názvu. Název Úmluvy: Prevenci a boji proti násilí na ženách a domácímú násilí je toho ukázkovým příkladem.